

“เข้าใจขุนช้างขุนแผน เพื่อเข้าใจสังคม”

ประเด็นภาพสะท้อนเรื่อง “การจัดการศึกษา” จากเรื่องขุนช้างขุนแผน

" Understanding Khun Chang Khun Phaen to Understand Society " : Reflective Issues on "Educational Management" from the Story of Khun Chang Khun Phaen

¹ จรุงภรณ์ กลางบุรีรัมย์, เฉลิมชัย โพธิ์ลี, กิตติวิโรจน์ เลิกนอก, วีณา ภาคมฤค

¹ Charungphorn Klangburum, Chalermchai Pholee, Kittiwiroj Loeknok, Weena Pakmaluk

¹ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตธ้อยเอ็ด

¹ Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus.

Corresponding Author's Email: jamee9551@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง เข้าใจขุนช้างขุนแผน เพื่อเข้าใจสังคม ประเด็นภาพสะท้อนเรื่อง การจัดการศึกษาจากเรื่องขุนช้างขุนแผน การศึกษาวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาลักษณะเรื่องราวของวรรณกรรมเรื่อง ขุนช้างขุนแผน 2) เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาบทละคร ในยุคสมัยที่แต่งวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน นอกจากนี้ยังศึกษาภายใต้ขอบเขตของวรรณกรรม ที่แต่งขึ้นในช่วงเวลาที่อิทธิพลทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีจากตะวันตกยังไม่แพร่กระจายเข้าสู่สังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า 1) เรื่องขุนช้างขุนแผน มีพัฒนาการต่อเนื่องยาวนานกว่า 400 ปี โดยปรับเปลี่ยนจากเรื่องจริงเป็นนิทานจากนิทานเป็นเสภาจากวรรณกรรมมุขปาฐะเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ และจากวรรณกรรมชาวบ้านเป็นวรรณกรรมราชสำนัก บทเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดกลอนเสภาที่ดีเลิศ 2) การจัดการศึกษาของบทเสภาเรื่องขุน ช้างขุนแผน เป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นตามเค้าโครงเรื่องจริงที่เกิดในสมัยอยุธยา ตั้งแต่ช่วงปลายรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ต่อเนื่องไปจนถึงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งมีหลักฐานปรากฏส่วนในการแต่งวรรณคดีเรื่องนี้จะเริ่มแต่งเมื่อใดนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มแต่งในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และได้จัดทำเป็นหนังสือ ตำราเรียนต่าง ๆ มากมายหลายที่ เพื่อการจัดการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น การศึกษาวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน จะทำให้ผู้ศึกษาทราบถึงระบบการจัดการศึกษาที่ปรากฏอยู่ในสมัยที่แต่งวรรณกรรมเรื่องนี้ขึ้นและนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ในประเด็นภาพสะท้อนเรื่อง “การจัดการศึกษา” จากเรื่องขุนช้างขุนแผน ในรายวิชา ED 62212 สัมมนาวิธีวิทยาการสอนภาษาไทย ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียน และศึกษา “เข้าใจขุนช้างขุนแผน เพื่อเข้าใจสังคม” มากขึ้น

คำสำคัญ : ขุนช้างขุนแผน , ภาพสะท้อน , การจัดการศึกษา

Abstract

Academic article: Understanding Khun Chang Khun Phaen to understand society. Reflection on the issue of educational management from the story of Chun Chang Khun Phaen. A study of the literature of Khun Chang Khun Phaen with the following objectives: 1) to study the characteristics of the story of the literature, Khun Chang Khun Phaen; 2) to study the educational management of plays during the era when the literature, Khun Chang Khun Phaen, was composed. In addition, the study was conducted within the scope of literature composed during the period when the influence of science and technology from the West had not yet spread into Thai society. The results of the study found that: 1) the story, Khun Chang Khun Phaen, has continuously developed for more than 400 years, transforming from a true story into a fable, from a fable into a sermon, from oral literature to written literature, and from folk literature to royal literature. The sermon of Khun Chang Khun Phaen has been praised by the Literature Club as the best sermon of verse. 2) The educational management of the sermon of Khun Chang Khun Phaen is a story composed based on a true story that occurred in the Ayutthaya period, from the late reign of King Borommatrailokkanat to the reign of King Ramathibodi II, for which there is evidence. As for when the composition of this literature began, it is assumed that it began during the reign of King Naresuan the Great and was compiled into a book. Many different textbooks have been used to manage education up until the present.

Therefore, studying the literature of Khun Chang Khun Phaen will make the learner know about the educational management that appeared in the time when this literature was composed and can be used as a guideline for studying the issue of reflection on “educational management” from the story of Khun Chang Khun Phaen in the course ED 62212 Seminar on Thai Language Teaching Methodology in more depth. It will also promote learners to “understand Khun Chang Khun Phaen in order to understand society” more.

Keywords: Khun Chang Khun Phaen, reflection, educational management

บทนำ

การจัดการศึกษา เป็นกระบวนการวางแผน ดำเนินการ และติดตามผลของการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนาคนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและพัฒนาสังคมได้ในการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถตามธรรมชาติและศักยภาพเต็มที่ (National Education Act (No. 2), B.E. 2545, 2002)

ภูมิหลังของวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผนนี้ ถูกสันนิษฐานว่าเป็นการแต่งขึ้นร้องแบบ มุขปาฐะ (ปากต่อปาก) เพื่อความบันเทิง ในลักษณะเดียวกับมหากาพย์ของยุโรป อย่างเช่นของโฮเมอร์ โดยคงจะเริ่มแต่งตั้งแต่วรรณคดีตอนกลาง (ราว พ.ศ. 2143) และมีการเพิ่มเติม หรือตัดทอนเรื่อยมา จนมีรายละเอียดและความยาวอย่างที่ยืดยาวกันอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย แต่ไม่ได้ถูกบันทึกลงไว้เป็นกิจลักษณะ เนื่องจากบุคคลชั้นสูงสมัยนั้นเห็นว่าเป็นกลอนชาวบ้าน ที่มีเนื้อหาบางตอนหยาบโลน และไม่มีการใช้ฉันทลักษณ์อย่างวิจิตร ดังนั้นเมื่อกรุงศรีอยุธยาถูกทำลายในปี พ.ศ. 2310 จึงไม่มีต้นฉบับเรื่องขุนช้างขุนแผนเหลืออยู่ แต่เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีความนิยมสูง ในหมู่ชาวไทย จึงมีผู้ที่จำเนื้อหาได้อยู่มาก และทำให้ถูกฟื้นฟูกลับมาได้ไม่ยาก (Wikipedia, the Free Encyclopedia, 2021)

ขุนช้างขุนแผน เป็นนิทานมหากาพย์พื้นบ้านของไทย คำเรื่องขุนช้างขุนแผนนี้สันนิษฐานว่าเคยเกิดขึ้นจริงในสมัยกรุงศรีอยุธยา แล้วมีผู้จดจำเล่าสืบต่อกันมา เนื่องจากเรื่องราวของขุนช้างขุนแผนมีปรากฏในหนังสือ คำให้การชาวกรุงเก่า ซึ่งนับเป็นเรื่อง ในพระราชพงศาวดาร ผู้รู้สันนิษฐานว่า เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานีในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2034-2072 เนื้อเรื่องเอาเกร็ดประวัติศาสตร์ ตอนไทยทำสงครามกับเชียงใหม่และล้านช้าง แล้วเอามาผูกกับวิถีชีวิตของชาวเมืองสุพรรณบุรีและกาญจนบุรีแล้วเล่าสืบต่อกันมาจนกลายเป็นนิทานพื้นเมืองของเมืองสุพรรณบุรีและกาญจนบุรีเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือ “คำให้การของชาวกรุงเก่า” ซึ่งนับว่า เป็นคำที่มาจากเรื่องขุนช้างขุนแผน นับเป็น นิทานพื้นบ้านเรื่องยาวที่สุดของชาวสุพรรณบุรี ครั้นกรุงศรีอยุธยาตอนต้น คือ สมัยสมเด็จพระพันวษา ซึ่งเข้าใจว่า คือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เพราะมีเนื้อเรื่องตรงกับ ประวัติศาสตร์ตอนทำศึกเมืองเชียงใหม่ (Institute for Academic Quality Development (IAD), 2012).

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้นมีหลายตอน รวมถึงมีผู้แต่งหลายคนด้วย ซึ่งสามารถจำแนกผู้แต่งในแต่ละตอน พอสังเขปได้ ดังนี้

1) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์ตอนปลายแก้วเป็นชู้กับนางพิม ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง ตอนขุนแผนเข้าห้องนางแก้วกิริยาและตอนขุนแผนพานางวันทองหนี

2) บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา ยังไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

การจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้การคัดเลือกเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิด พลายงามและตอนขุนช้างถวายฎีกา มาเป็นแบบเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์คุณค่าของเรื่อง ขุนช้างขุนแผน 2 ตอนนี้ ตอนกำเนิดพลาญงาม แสดงการปะทะกันของอารมณ์รักและอารมณ์ เกลียดชังอย่างน่าตื่นเต้น ตัวละครมีบุคลิกโดดเด่นชัดเจน แสดงภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมอย่างน่าสนใจ มีความไพเราะงดงามทางวรรณศิลป์สมกับเป็น ฝีมือการแต่งของสุนทรภู่ ตอนขุนช้างถวายฎีกา ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง ได้รับยกย่องว่า เป็นตอนที่แต่งดีที่สุดตอนหนึ่ง ตอนนี้แสดงเหตุการณ์ก่อนถึงจุดสุดยอดของเรื่อง คือประหารนาง วันทอง แก่นสำคัญของเรื่อง คือการแสดงอำนาจของเพศชาย และการแสดง ชะตากรรมของนางวันทอง อันเกิดจากคำพูดที่แสดงความจริงใจของเธอ ตอน นี้แสดงภูมิปัญญาและคุณค่าทางวรรณศิลป์เช่นเดียวกับตอนอื่นๆ วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนจึงโดดเด่นสมกับเป็นเพชรน้ำเอกแห่ง วรรณคดีไทย (Ruenruethai Satchaphan, 2010)

สรุปว่า เรื่องราวในขุนช้างขุนแผนมีพัฒนาการต่อเนื่องยาวนานกว่า 400 ปี โดยปรับเปลี่ยนจากเรื่องจริงเป็นนิทาน จากนิทานเป็นเสภา จาก วรรณกรรมมุขปาฐะเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ และจากวรรณกรรมชาวบ้าน เป็นวรรณกรรมราชสำนัก บทเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่าเป็นยอดกลอนเสภาที่เลิศ ทั้งในด้านกระบวนกลอนและด้านเนื้อเรื่อง ลักษณะของกลอนเสภาเป็นคำประพันธ์ชนิดกลอนสุภาพ ใช้ขับในโอกาสหรือวาระสำคัญต่าง ๆ หรือในงานบุญ บทเสภามีหลายเรื่องนอกจากบทเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผนแล้วยังมีบทเสภาอีกหลายเรื่อง เช่น พระราชพงศาวดาร เป็นต้น แต่ในบรรดาบทเสภาทั้งหลาย บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนได้รับความนิยมแพร่หลาย มากที่สุด

เนื้อเรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน

เรื่องนี้เชื่อว่าเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระพันวษา (King Ramathibodi II (A.D. 1491–1529)) ณ เมืองสุพรรณบุรี กล่าวถึงครอบครัวสามครอบครัว คือ ครอบครัวของขุนไกรพลพ่าย รับราชการทหาร มีภรรยาชื่อ นางทองประศรี มีลูกชายด้วยกันชื่อพลายแก้ว ครอบครัวของขุนศรีวิชัย เศรษฐีใหญ่ของเมืองสุพรรณบุรี รับราชการเป็นนายกongกรมช้างนอก ภรรยาชื่อนางเทพทอง มีลูกชายชื่อขุนช้าง ซึ่งหัวล้านมาแต่กำเนิด และครอบครัวของพันศร โยธาเป็นพ่อค้า ภรรยาชื่อ ศรีประจัน มีลูกสาวรูปร่างหน้าตางดงามชื่อ พิมพิลาไลย

วันหนึ่งสมเด็จพระพันวษา มีความประสงค์จะล่าควายป่า จึงสั่งให้ขุนไกรปลุกพลพ่ายและต้อนควายเตรียมไว้ แต่ควายป่าเหล่านั้นแตกตื่นไม่ยอมเข้าคอก ขุนไกรจึงใช้หอกแทงควายตายไปมากมาย ที่รอชีวิตก็หนีเข้าป่าไป สมเด็จพระพันวษาโกรธมากสั่งให้ประหารชีวิตขุนไกรเสีย นางทองประศรีรู้ว่ารีบพาพลายแก้วหนีไปอยู่เมืองกาญจนบุรี ทางเมืองสุพรรณบุรี มีพวกโจรจันทรขึ้นปล้นบ้านของขุนศรีวิชัยและฆ่าขุนศรีวิชัยตาย ส่วนพันศรโยธาเดินทางไปค้าขายต่างเมือง พอกลับมาถึงบ้านก็เป็นไข้ป่าตาย

เมื่อพลายแก้วอายุได้ 15 ปี ก็บวชเณรเรียนวิชาอยู่ที่วัดส้มใหญ่ แล้วย้ายไปเรียนต่อที่วัดป่าเลไลยก์ ต่อมาที่วัดป่าเลไลยก์จัดให้มีเทศน์มหาชาติ เณรพลายแก้วเทศน์กัณฑ์มัทรี ซึ่งนางพิมพิลาไลยเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ นางพิมพิลาไลยเลื่อมใสมากจนเปลื้องผ้าสไบบูชากัณฑ์เทศน์ ขุนช้างเห็นเช่นนั้นก็เปลื้องผ้าห่มของตนวางเคียงกับผ้าสไบของนางพิมพิลาไลย อธิษฐานขอให้ได้นางเป็นภรรยา ทำให้นางพิมพิลาไลยโกรธมาก ต่อมาเณรพลายแก้วก็สึก แล้วให้นางทองประศรีมาสู่ขอนางพิมพิลาไลยและแต่งงานกัน

ทางกรุงศรีอยุธยาได้ข่าวว่ากองทัพเชียงใหม่ตีได้เมืองเชียงทอง ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระพันวษา จึงถามหาเชื้อสายของขุนไกร ขุนช้างซึ่งเข้าไปรับราชการอยู่จึงเล่าเรื่องราวความเก่งกล้าสามารถของพลายแก้ว เพื่อหวังจะพรากพลายแก้วไปให้กลอนางพิมพิลาไลย สมเด็จพระพันวษาจึงให้ไปตามตัวมาแล้วแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพไปรบกับเมืองเชียงใหม่และได้รับชัยชนะ นายบ้านแสนคำแมนแห่งหมู่บ้านจอมทองเห็นว่าพลายแก้วกับพวกทหารไม่ได้เบียดเบียนให้ชาวบ้านเดือดร้อน จึงยกนางลาวทองลูกสาวของตนให้เป็นภรรยาของพลายแก้ว

ส่วนนางพิมพิลาไลยเมื่อสามีไปทัพได้ไม่นานก็ป่วยหนักรักษาเท่าไรก็ไม่หาย ขริวตาจู่วัดป่าเลไลยก์ แนะนำให้เปลี่ยนชื่อเป็นวันทอง อาการไข้จึงหาย ขุนช้างทำอุบายนำหม้อใส่กระดูกไปให้นางศรีประจันกับนางวัน

ทองดูว่าพลายแก้วตายแล้ว และเชื่อว่านางวันทองจะต้องถูกคุมตัวไว้เป็นม่ายหลวงตามกฎหมาย นางวันทองไม่เชื่อ แต่นางศรีประจันคิดว่าจริง ประกอบกับเห็นว่าขุนช้างเป็นเศรษฐีจึงบังคับให้นางวันทองแต่งงานกับขุนช้าง นางวันทองจำต้องตามใจแม่ แต่นางไม่ยอมเข้าหอ ขณะนั้นพลายแก้วกลับมาถึงกรุงศรีอยุธยาและได้บรรดาศักดิ์เป็นขุนแผนแสนสะท้าน จากนั้นก็พานางลาวทองกลับสุพรรณบุรี นางวันทองเห็นขุนแผนพาภรรยาใหม่มาด้วยก็โกรธ ต่ำทอโต้ตอบกับนางลาวทองและลืมหูลูกสาวตัวพุดกั้วร้างขุนแผน ทำให้ขุนแผนโมโหพานางลาวทองไปอยู่ที่กาญจนบุรี ส่วนนางวันทองก็ตกเป็นภรรยาของขุนช้างอย่างจำใจ

ต่อมาขุนช้างและขุนแผนเข้าไปรับการอบรมในวังและได้เป็นมหาดเล็กเวรทั้ง 2 คน วันหนึ่งนางทองประศรีให้คนมาส่งข่าวว่านางลาวทองป่วยหนัก ขุนแผนจึงฝากเรวไว้กับขุนช้างแล้วไปดูอาการของนางลาวทอง ตอนเช้าสมเด็จพระพันวษาถามถึงขุนแผนขุนช้างบอกว่าขุนแผนป็นกำแพงวังหนีไปหาภรรยา สมเด็จพระพันวษาโกรธตรัสให้ขุนแผนตระเวนด่านที่กาญจนบุรี ห้ามเข้าเฝ้าและริบนางลาวทองเข้าเป็นม่ายหลวง

ขุนแผนได้ทราบเรื่องก็โกรธขุนช้าง คิดจะแก้แค้นแต่ยังมีกำลังไม่พอ จึงออกตระเวนป่าไป โดยล่ำพัง คิดจะหาอาวุธ ม้า และ กุมารทอง สำหรับป้องกันตัว ได้ตระเวนไปจนถึงถิ่นของหมื่นหาญนักเลงใหญ่ ได้เข้าสมัครเข้าไปอยู่ด้วย เพราะหวังจะได้บวคลีลูกสาวของหมื่นหาญ ได้ทำตัวนอนน้อมและตั้งใจทำงานเป็นอย่างดีจนเป็นที่รักใคร่ของหมื่นหาญถึงกับออกปากยกลูกสาวให้แต่งงานด้วย พอได้แต่งงานกับบวคลีแล้ว ขุนแผนก็ไม่ยอมทำงานร่วมกับหมื่นหาญ ทำให้หมื่นหาญโกรธคิดฆ่าขุนแผน เพราะขุนแผนอยู่อย่างคงกระพันจึงให้บวคลีใส่ยาพิษลงในอาหารให้ขุนแผนกิน แต่ผีพรายมาบอกให้รู้ตัว ขุนแผนจึงทำอุบายเป็นไข้ไม่ยอมกินอาหารแล้วออกปากขอลูกจากบวคลี นางไม่รู้ความหมายก็ออกปากยกลูกให้ขุนแผน พอกลางคืนขณะที่บวคลีนอนหลับขุนแผนก็ผ่าท้องนาง แล้วนำลูกไปทำพิธีตอนเช้าหมื่นหาญและภรรยารู้ว่าลูกสาวถูกผ่าท้องตายก็ติดตามขุนแผนไป แต่ก็สู้ขุนแผนไม่ได้ ขุนแผนเสกกุมารทองสำเร็จ จึงออกเดินทางต่อไป แล้วไปหาช่างตีดาบ หาเหล็ก และเครื่องใช้ต่าง ๆ เตรียมไว้ตั้งพิธีตีดาบ จนสำเร็จ ดาบนี้นี้ให้ชื่อว่า ดาบฟ้าฟัน ใช้เป็นอาวุธต่อไป

เมื่อได้กุมารทอง ดาบฟ้าฟันและม้าสีหมอกครบตามความตั้งใจแล้วก็เดินทางกลับบ้าน คิดจะไปแก้แค้นขุนช้าง นางทองประศรีมารดาห้ามปรามก็ไม่ฟัง ได้เดินทางออกจากกาญจนบุรีไปยังสุพรรณบุรี ขึ้นเรือนขุนช้าง ได้นางแก้วกิริยาลูกสาวพระยาสุโขทัยที่นำมาเป็นตัวจ่านำไว้ในบ้านขุนช้างเป็นภรรยา แล้วพานางทองหนีออกจากบ้าน ขุนช้างตื่นได้ออกติดตามแต่ตามไม่ทัน ได้ไปทูลฟ้องสมเด็จพระพันวษา ให้กองทัพออกติดตามขุนแผน ขุนแผนไม่ยอมกลับได้ต่อสู้กับกองทัพทำให้ขุนเพชร ขุนรามถึงแก่ความตาย กองทัพต้องถอยกลับกรุง ขุนแผนจึงกลายเป็นกบฏ ต้องเที่ยวเร่ร่อนอยู่ในป่า จนนางวันทองตั้งท้องแก่ใกล้คลอด ขุนแผนสงสารกลัวนางจะเป็นอันตราย จึงยอมเข้ามาพบกับพระพิจิตร พระพิจิตรได้ส่งตัวเข้าสู่คดีในกรุง ขุนแผนชนะคดีและได้นางวันทองคืน ขุนแผนมีความคิดถึงลาวทอง ได้ขอให้จันทน์ศรีช่วยขอให้ ขุนแผนถูกกริ้ว และถูกจำคุก แก้วกิริยาจึงตามไปปรนนิบัติในคุก

วันหนึ่งขณะที่นางวันทองมาเยี่ยมขุนแผน ขุนช้างได้มาดูนางวันทองไปจนนางวันทองคลอดลูกให้ชื่อว่า พลายงาม เมื่อขุนช้างรู้ว่าไม่ใช่ลูกของตัวเองจึงหลอกพลายงามไปฆ่าในป่า แต่ผีพรายของขุนแผนช่วยไว้ นางวันทองบอกความจริงและได้ให้พลายงามเดินทางไปอยู่กับย่าทองประศรีที่กาญจนบุรี พลายงามอยู่กับย่าจนโต ได้บวช

เป็นเนรและเล่าเรียนวิชาความรู้แก่กล้าทั้งเวทมนตร์ คาถา และการสงคราม เมื่อมีโอกาสขุนแผนได้ให้จมีนศรีนำพลายงามเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็ก

เมื่อมีศึกเชียงใหม่ พลายงามได้อาสาออกรบและทูลขอประทานอภัยโทษให้พ่อเพื่อไปรบ ขุนแผนและนางลาวทองจึงพ้นโทษ ขณะที่เดินทางไปทำสงครามนั้นผ่านเมืองพิชิต ขุนแผนจึงแวะเยี่ยม พระพิชิต เมื่อพลายงามได้พบนางศรีมาลาลูกสาวพระพิชิตก็หลงรัก จึงได้ลอบเข้าหานาง ขุนแผนจึงทำการหมั้นหมายไว้ เมื่อชนะศึกพระเจ้าเชียงใหม่ได้ส่งสร้อยทอง และสร้อยฟ้ามาถวาย พระพันวษาได้แต่งตั้งขุนแผนเป็นพระสุรินทรลอไชย มโหฬารยักติ ไปรั้งเมืองกาญจนบุรี และได้แต่งตั้งพลายงาม เป็นจมีนไวยวรนาถ และประทานสร้อยฟ้าให้แก่พลายงาม จากนั้นก็ทรงจัดงานแต่งงานให้กับพลายงาม

ขณะที่ทำพิธีแต่งงานขุนช้างได้วิวาทกับพลายงาม ขุนช้างได้ทูลฟ้อง จึงโปรดให้มีการชำระความโดยการดำเนินพิธีสวน ขุนช้างแพ้ความ พระพันวษาโปรดให้ประหารชีวิต แต่พระไวยขอชีวิตไว้ ต่อมาพระไวยมีความคิดถึงแม่จึงไปรับนางวันทองมาอยู่ด้วย ขุนช้างติดตามไป แต่พระไวยไม่ยอมให้ขุนช้างจึงถวายฎีกา พระพันวษาจึงตรัสให้นางวันทองเลือกว่าจะอยู่กับใคร นางมีความลังเล เลือกไม่ได้ว่าจะอยู่กับใคร พระพันวษาทรงโกรธจึงรับสั่งให้ประหารชีวิต แม้พระไวยจะขออภัยโทษได้แล้ว แต่ด้วยเคราะห์ของนางวันทอง ทำให้เพชรฆาตเข้าใจผิดจึงประหารนางเสียก่อน

เมื่อจัดงานศพนางวันทองแล้ว ขุนแผนได้เลื่อนเป็นพระกาญจนบุรี นางสร้อยฟ้าได้ให้เถรवाद ทำเสน่ห์ให้พระไวยหลงใหลนางและเกลียดชังนางศรีมาลา พระกาญจนบุรีมาเตือน พระไวยโกรธล่ำเลิกบุญคุณกับพ่อ ทำให้พระกาญจนบุรีโกรธ คบคิดกับพลายชุมพลลูกชายซึ่งเกิดจากนางแก้วกิริยาปลอมเป็นมอญยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา หวังจะให้พระไวยออกต่อสู้ จะได้แก้แค้นได้สำเร็จ พระไวยรู้ตัวเพราะผีเปรตนางวันทองมาบอก พระพันวษาทรงทราบเรื่องโปรดให้มีการไต่สวน พลายชุมพลพิสูจน์ได้ว่า นางสร้อยฟ้ากับเถรवादได้ทำเสน่ห์จริงแต่นางสร้อยฟ้าไม่รับ จึงมีการพิสูจน์โดยการลุยไฟ สร้อยฟ้าแพ้ พระพันวษาสั่งให้ประหาร แต่นางศรีมาลาทูลขอไว้ นางสร้อยฟ้าจึงถูกเนรเทศกลับไปเชียงใหม่ และคลอดลูกชื่อ พลายยง ต่อมานางศรีมาลาก็คลอดลูกชาย ขุนแผนจึงตั้งชื่อให้ว่า พลายเพชร เถรवादมีความแค้นพลายชุมพล จึงปลอมเป็นจระเข้ไล่กัดกินคนมาจากทางเหนือหวังจะแก้แค้นพลายชุมพล พระพันวษาโปรดให้พลายชุมพลไปปราบ จระเข้เถรवादสู้ไม่ได้ถูกจับตัวมาถวายพระพันวษา และถูกประหารในที่สุด พลายชุมพลได้รับแต่งตั้งเป็นหลวงนายฤทธิ์ เหตุการณ์ร้ายแรงผ่านไป ทุกคนก็อยู่อย่างมีความสุข (Natchaphon B., 2021)

การจัดการศึกษา

“การจัดการศึกษา”จากเรื่องขุนช้าง ขุนแผน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงเดชาเนภาพอธิบายว่าบทเสภาเรื่องขุน ช้างขุนแผน เป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นตามเค้าโครงเรื่องจริงที่เกิดในสมัยอยุธยา ตั้งแต่ช่วงปลายรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ต่อเนื่องไปจนถึงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งมีหลักฐานปรากฏส่วนในการแต่งวรรณคดีเรื่องนี้จะเริ่มแต่ง เมื่อใดนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มแต่งในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยพิจารณาจากหลักฐาน ในตอนหนึ่งของเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนที่กล่าวถึงสาเหตุที่พลายแก้วได้ชื่อเช่นนั้น

เพราะเกิดใน ช่วงเวลาที่พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีอยุธยาโปรดให้นำแก้วที่ พระเจ้ากรุงจีนนำมาถวายไปใส่ ไว้ใน ยอดเจดีย์ในวัดเจ้าพระยาไทย ซึ่งสร้างขึ้นแต่ครั้งสมัยพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงเดชาเนภาพทรงอธิบายว่า วัดเจ้าพระยาไทยเป็นวัดเดียวกับวัดป่าแก้ว และ วัดใหญ่ชัยมงคล วรวิหาร ที่อยุธยา ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (Watcharee Romyanan, 1990)

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่ ไม่ใช่เป็นเพียงการให้ความรู้กับผู้เรียนเท่านั้น แต่เป็นการเตรียมมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ (Office of the Higher Education Commission, 2016) สอนให้มีความรู้คู่คุณธรรม ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตราที่ 81 ระบุให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม สร้างเสริมความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงต้องพัฒนาทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิต และสร้างทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะตามที่มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 กำหนด

การศึกษาภาพสะท้อน ลักษณะทางสังคมของผู้หญิงและผู้ชายในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนที่มีผลต่อการศึกษา ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมสังคมภายนอกในการปรุงแต่งสู่การสร้างบูรณาการทางสังคม เช่น กฎหมาย ศาสนา พิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ เป็นต้น รวมถึงแนวคิดเรื่องการศึกษาให้ความสำคัญต่อผู้ชายในสังคม หากเป็นเด็กผู้ชายจะมีความสามารถทางหนังสือจะได้มีโอกาสเข้ารับราชการเป็นเจ้าคนนายคน ส่วนเด็กผู้หญิงจะเก่งเรื่องการบ้านการเรือน ซึ่งการรับราชการเป็นขุนนางหรือเป็นทหารายเป็นความคาดหวังทางสังคมต่อเด็กผู้ชายที่เป็นค่านิยมในอดีต ลา ลูแบร์ (2510) ได้เล่าถึงค่านิยมที่มีต่อการให้การศึกษาบุตรหลานว่า “เมื่อได้เลี้ยงบุตรมาเติบโตใหญ่ถึงอายุ 7 หรือ 8 ขวบแล้ว ชาวสยามจะส่งบุตรของตนเองให้ไปอยู่กับพระภิกษุ และให้บวชจนเหลืองเสียด้วยเป็นอาชีวะที่ไม่มีข้อผูกมัดแต่ประการใด จะสึกออกมาเมื่อไรก็ได้โดยมิต้องละอายใคร ภิกษุน้อย ๆ เรียนว่า เนร (Nen) เนรเหล่านี้มิได้บริโภคอาหารของวัดโดยบิดามารดาเป็นผู้ส่งไปถวายทุกวัน ลางที่เนรลางรูปเป็นลูกผู้ดีมีบรรดาศักดิ์ถึงแกมีทาสคนหนึ่งหรือสองคน อยู่คอยปรนนิบัติพระสงฆ์อันเป็นอาจารย์ในวัดสอนอนุชนเหล่านี้ให้รู้จักการเขียนและนับจำนวนเป็นสำคัญด้วยว่าไม่มีสิ่งไรจะจำเป็นแก่พ่อค้าและชาวสยามทั้งปวงยิ่งไปกว่าการทำการค้าขายทั้งสอนองค์ศีลองค์ธรรม และขาดเกี่ยวกับพระสมณโคดม แต่ไม่มีการสอนพงศาวดาร, กฎหมายหรือศาสตร์อื่น ๆ ด้วย”

จากข้อมูลข้างต้น มีความสอดคล้องผลการวิจัยของ ดิษยพรรณ ศรีบุญเรือง และคณะ จากการศึกษาเพศภาวะและเพศวิถีในเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ผลการศึกษาพบว่าในด้านเพศภาวะ ตัวละครชายและตัวละครหญิงมีการแสดงออกที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมในยุคนั้น ทำให้ตัวละครต้องมีความรู้ทางพุทธศาสนา การทำนาถาปณ โหราศาสตร์ การสะเดาะเคราะห์ ไสยศาสตร์ และพิชัยสงครามขณะเดียวกันตัวละครชายต้องมีความสามารถด้านการรบพละกำลัง บุคลิกภาพและความเป็นผู้นำ มีความยึดมั่นในศักดิ์ศรี มีความกล้าหาญ ความกตัญญู มีเหตุผล ยึดมั่นในหน้าที่การงานมีคุณธรรม จริยธรรม สามารถดูแลและปกป้องผู้อื่นได้ ตลอดจนมีความหลงใหลในสตรีเพศ (Ditsayathat Sriboonruang et al., 2020)

การศึกษาภาพสะท้อน ของการได้รับการศึกษาของตัวละครผู้ชายชนชั้นกษัตริย์ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนที่มีผลต่อการศึกษา

1. การศึกษาของกษัตริย์

คุณลักษณะหนึ่งของพระมหากษัตริย์สยามคือ ทรงเป็นดั่งเจ้าชีวิต เจ้าแผ่นดินตัวอย่างที่เห็นได้จากในเรื่องคือ การที่ขุนไกร บิดาของขุนแผนถูกสังหารชีวิตในคราวที่พระพันวษา มีพระประสงค์จะล่ากระบือ แต่กระบือตื่นไม่เข้าค่าย ขุนไกรเกรงว่ากระบือจะทำร้ายผู้คนจึงฆ่ากระบือตายต่อหน้าพระองค์ให้ทรงกริ้ว ทั้งที่หากพิจารณาจากเหตุการณ์ในเรื่องแล้ว เจตนารมณ์การกระทำของขุนไกรเป็นไปตามหน้าที่แต่ทำให้พระพันวษา ไม่พอพระทัย แต่สิ่งที่ควบคุมพระมหากษัตริย์ คือการเป็นผู้มีธรรม เป็นผู้รักษาความยุติธรรมและดูแลทุกข์ราษฎร ซึ่งการที่พระมหากษัตริย์จะเป็นผู้ปรีชาสามารถได้นั้นจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นอันมาก ซึ่งการเรียนรู้ของพระมหากษัตริย์ต้องเรียนรู้ทุกเรื่อง อันได้แก่ ตำราพิชัยสงคราม การศึกษาวิชาสามัญ การเรียนรู้พระพุทธศาสนา การศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์และวรรณคดี การศึกษาวิชาการด้านทหาร เป็นต้น

2. การศึกษาของราชวงศ์ในราชวงศ์ สำหรับเด็กผู้ชายได้เรียนวิชาวาดเขียน แกะสลัก และช่างฝีมือต่าง ๆ ที่พระสงฆ์เป็นผู้สอนให้ ส่วนเด็กผู้หญิงเรียนรู้การบ้านการเรือนจากพ่อแม่สมัยต่อมาหลังชาติตะวันตกเข้ามาแล้วมีการเรียนวิชาชีพขั้นสูงด้วย เช่น ดาราศาสตร์ การทำน้ำประปา การทำปืน การพาณิชย์ แพทยศาสตร์ ตำรายา การก่อสร้าง ตำราอาหาร เป็นต้น (Education in the Ayutthaya Period, online)

การศึกษาภาพสะท้อน ของการได้รับการศึกษาของตัวละครผู้ชายขุนนางในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนที่มีผลต่อการศึกษา

1. ตัวละครผู้ชายที่ปรากฏในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนสามารถกล่าวแยกประเด็นได้ 2 ประเด็น คือ ประเด็นด้านความรู้รอบด้าน ประเด็นด้านการสู้รบและผจญภัย ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นนี้ผู้ชายในสมัยก่อนจะมีค่านิยมที่อยากจะรับราชการเป็นขุนนางจึงต้องมีการศึกษาหาความรู้ให้มาก มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.1 ความรู้รอบด้านที่ได้รับจากการศึกษา

ตัวละครชายในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนจำนวน 16 ตัวละคร คือ พลายงาม นายบัว หัวกะโหลก ขุนแผน แสนตรีเพชรกล้า เจ้าเชียงใหม่ เถรवाद พลายชุมพล สมภารมี แสนคำแมน ขวี่ตาดู หมื่นหาญ ขุนเพชร อินทรา ขุนไกรพลพ่าย ขุนศรี วิชัย พันศรโยธา และนายจันศร ได้แสดงให้เห็น ถึงการเป็นผู้มีวิชาความรู้ ซึ่งสามารถกล่าวแยกประเด็นได้ 6 ประเด็น คือ ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ความรู้ด้านการทำนายฝัน ความรู้ด้านโหราศาสตร์ ความรู้ด้านการสะเดาะเคราะห์ ความรู้ด้านไสยศาสตร์ และความรู้ด้านพิชัยสงคราม ดังตัวอย่างที่ปรากฏความรู้ด้านพระพุทธศาสนาต่อไปนี้

ครานั้นจึงโฉมเจ้าเณรแก้ว

หมั่นหมักกักตมิให้เตือน

มหาชาติธรรมวัตรสารพัดเพราะ

สั่งเสียงเป็นเสน่ห์ดังเรไร

ปัญญาคล่องแคล่วใครจะเหมือน

หัดเทศน์สามเดือนก็ขึ้นใจ

ถ้อยคำมันเหมาะไม่เปรียบได้

เทศน์ที่ไหนคนชมนิยมฟัง

(Vajirakāṇa Library, 2012, online)

1.2 ความสามารถด้านการรับและผจญภัย ความสามารถด้านการรับและผจญภัยเป็นกรอบคิดทางสังคมที่ปรากฏขึ้นเพื่อ สร้างภาพความเป็นชายในตัวละครให้มีความโดดเด่นด้านการสู้รบ ตลอดจนสร้างภาพความเป็นชายให้เป็นผู้ไม่เกรงกลัวต่อภัยอันตราย อันเป็นการเชิดชูและยกย่องตัวละครชายในเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ทั้งนี้ เนื่องจากเสภาเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องราวของสามัญชน มิใช่เจ้าชาย หรือเจ้าหญิงอย่างเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น เรื่องอื่น ๆ (Woranun Aksarapong, 1973) ความสามารถ ด้านการสู้รบจึงเป็นอำนาจแฝงหรือคุณสมบัติที่อยู่ในความเป็นชาย อันทำให้ตัวละครชาย เจริญก้าวหน้าในอาชีพ จากการศึกษาพบประเด็นดังกล่าวได้ปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ ความสามารถด้านการรับ และความสามารถด้านการผจญภัย ตัวอย่างความสามารถด้าน การสู้รบ ดังต่อไปนี้ ความสามารถด้านการรับเป็นการแสดงออกขณะสู้รบของตัวละครชายซึ่งมี ความสำคัญ เพราะเป็นฉากที่ทำให้ตัวละครได้แสดงความสามารถของตนให้เป็นที่ประจักษ์ เช่น ในเหตุการณ์ที่พระพันวษามีรับสั่งให้ขุนแผน ยกทัพไปปราบพระเจ้าเชียงใหม่

พลายแก้วแว่วไวใจกล้า	รีบเร่งอาชากระที่บสง
มือถือดาบประทานผลาญณรงค์	ตรงใส่สันบาดาลที่นำกอง
ฟันฉับลวรับด้วยปลายทวน	แทงสวนหลบได้ด้วยไวว่อง
ลาวไพล่พลาดกลานยันดาพอง	ร้องหมาชี้แม่แร่เข้ามา
พลายแก้วฟาดฟันสนั่นฉับ	คอพับตะพายแล่งตลอดป่า
ฟาลันแลเห็นเช่นอาชา	ตรงเข้าฟันพระยากำแพงเพชร
ฉับเปล่าไม่เข้าพลัดตกม้า	พลายแก้ววางร่ามาระเห็จ
ฟันถูกฟาลันหันชี้เลือด	หัวเด็ดคอกม้าลงมาดิน

(Vajirañña Library, 2012, online)

การศึกษาภาพสะท้อน ของการได้รับการศึกษาของตัวละครผู้หญิงชั้นสูงในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนที่มีผลต่อการศึกษา

2. ตัวละครผู้หญิงที่ปรากฏในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนสามารถกล่าวแยกประเด็นได้ 2 ประเด็น คือ ประเด็นด้านความรู้ ประเด็นด้านความสามารถในงานเรือน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ความรู้ ประเด็นด้านความรู้เป็นกรอบความคิดทางสังคมที่ปรากฏขึ้นเพื่อสร้างภาพของความเป็นหญิง ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนวิชาความรู้ของผู้หญิงถูกถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ในบ้าน ไม่เพียงแต่การบ้าน การเรือนเท่านั้นยังรวมถึงกิริยาทางสังคม การวางตัวการทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี และให้เป็นผู้มีความรู้ด้านพุทธศาสนาและสามารถอ่านเขียนหนังสือได้ แม้จะไม่ได้รับโอกาสในการศึกษาเช่นเดียวกับตัวละครชาย อนึ่ง ภายหลังจากที่ขุนไกรพลพ่ายได้ถูกพระพันวษาจับส่งประหารชีวิต หลวงฤทธานन्दก็ได้รับส่งทหารไปยังเรือนของขุนไกร และแจ้งความให้แก่นางทองประศรีรับทราบ เพื่อที่นางจะได้พาพลายแก้วหนีการจับกุมไปได้ทัน

นายโหมไปถึงบ้านทองประศรี	แกไถ่ถามทันทีขมิ้น
มีธุระทำวณสิ่งไรนั้น	กินหมากด้วยกันอย่าเกรงใจ
นายโหมพอจะบอกออกปากว่า	น้ำตาคลอตาลงหลังไหล

ว่าธุระหลวงฤทธานันตไ้	แจ้งอยู่ในหนังสือนี้มากมาย
หนังสือว่ามาถึงทองประศรี	อันขุนไกรสามเณรสหาย
ต้องรับพระราชอาญาตาย	เสียไว้หน้าค่ายกระป๋องนั้น
รับสั่งให้รีบเอาลูกเมีย	หนีเสียอย่าอยู่ที่บ้านนั้น
ออกไปให้พ้นแดนสุพรรณ	หนังสือมาฉวนจงแจ้งใจ ฯ
ทองประศรีแจ้งความตามหนังสือ	สองมือซ้อนอกเข้าร้องไห้
โศกาปึมว่าจะบรรลัย	กลิ้งเกลือกเสือกไปไม่สมประดี

(Vajirañña Library, 2012, online)

2.2 ความสามารถในการงานเรือน

ความสามารถในงานเรือนเป็นชุดความคิดทางสังคมที่ปรากฏขึ้นเพื่อสร้างภาพของตัวละครในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนให้ต้องมีความสามารถด้านการแกะสลักการประกอบอาหาร การถักทอ และการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ภายในครัวเรือนโดยปรากฏผ่านตัวละครหญิงในเรื่องจำนวน 5 ตัวละคร คือ นางศรีประจัน นางสายทองนางลาวทอง นางวันทอง นางบัวคลี่ และนางทองประศรีตัวอย่างการบริหารจัดการในครัวเรือนดังต่อไปนี้

ครานั้นบัวคลี่ศรีใส	ครั้นรุ่งเรียกบ่าวไพร่ไปไร่สวน
หนุ่มสาวบ่าวหลามตามเป็นพรวน	ไปรดพวนผักผลทุกต้นไป
เอาจอบเจาะเจาะช่องเป็นร่องน้ำ	แล้วปลูกทำหอห้างไว้กลางไร่
พอร่มร้อนนอนนั่งสบายใจ	คอยบังคับข้าไทให้ทำการ ฯ

(Vajirañña Library, 2012, online)

การศึกษาภาพสะท้อน ของการได้รับการศึกษาของตัวละครผู้ชายที่เป็นพระสงฆ์ ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนที่มีผลต่อการศึกษา

คนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีสถานะทางสังคมคือ พระสงฆ์ บทบาทของพระสงฆ์จะสัมพันธ์กับสังคม ชุมชน เป็นบุคคลที่คนในสังคมนับถือเป็นผู้มีความรู้ เป็นผู้อยู่ในเพศสถานะที่น่าเคารพนับถือเพราะถือพรหมจรรย์ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์ การเป็นผู้มีความรู้ไม่เพียงแต่จะ เป็นผู้ให้ความรู้แก่คนในชุมชน แต่ยังรวมถึงการเป็นผู้แก้ไขปัญหาทางสังคมแก่ชาวบ้านด้วย อย่างที่เมื่อนางพิมพาไม่สบายหนัก นางศรีประจันไม่รู้จะรักษาลูกเช่นไรจึงรีบไปหา ขว้ตาจูที่วัดป่าเลไลยก์ ซึ่งสถานะทางสังคมใน วรรณกรรมขุนช้างขุนแผน วัดเปรียบเหมือน โรงเรียนที่สอนเด็กผู้ชายในสมัยก่อน พระสงฆ์เปรียบเหมือนเป็นครูผู้สอนวิชาการต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลายประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้แก้ไขปัญหาให้แก่คนในชุมชน

“อยากจะเป็นทหารชาญชัย	ให้เหมือนท่านขุนไกรที่เป็นผี
จึงอ้อนวอนมารดาได้ปราณี	ลูกนี้ใคร่รู้วิชาการ
พระสงฆ์องค์ใดวิชาดี	แม่จงพาลูกนี้ไปฝากท่าน
ให้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์	อธิฐานบวชลูกเป็นเณรไว้”

(Vajirañña Library, 2012, online)

การศึกษาภาพสะท้อน ของการได้รับการศึกษาของตัวละครที่มีสถานะของไพร่และทาส ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนที่มีผลต่อการศึกษา

ไพร่และทาสเป็นกลุ่มชนชั้นล่างในสังคม อยู่ในฐานะของการเป็นผู้ถูกปกครอง ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ไม่ปรากฏตัวละครในชนชั้นนี้มีบทบาทที่ชัดเจน แต่มีการบรรยายที่เป็นองค์ประกอบรายละเอียดภายในเรื่องทีบอกให้รู้ถึงหน้าที่ต่าง ๆ ของไพร่คือ ไพร่ที่ถูกเกณฑ์ไปร่วมรบ ไพร่ที่ถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงาน ไพร่ที่เป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคม ไพร่เมื่อทำงานไม่เป็นที่ถูกใจก็สามารถถูกเชียนตีได้

ที่เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าก็อาวรณ

มุลนายดีต้องก่อยาว

บ้างเหนือนักหยุดพักลงนอนกรน

ถูกนายหมวดหวัดกันดังขั้วขาว

ตื่นวังตกใจไปเป็นระนาว

เกรียวกราวสาละพาฮาเฮโล

บ้างฉวยฉูดฉาดลากกระชากออด

พวนขาดไม้ลัดเอาร้องโล

ทำคอกตอกหลักลงใหญ่โต

บ้างโห่บ้างร้องอยู่กองไพร

ผู้ตรวจกวาดขันรับโยยตี

คนละทีสองทียกมือไหว

ถึงจะเบื่อเหลือทนก็จวนใจ

น้ำตาไหลหลีกหลบกระทบกัน

(Vajirañña Library, 2012, online)

จากข้อความข้างต้น ไพร่เป็นชนชั้นล่างจะถูกนำมาใช้เกี่ยวกับแรงงานในสมัยก่อนจะเห็นว่าไพร่ไม่ได้รับการศึกษา แต่การศึกษาจะเป็นการเรียนรู้ในเรื่องที่ตนเองถูกใช้งานนั่นเอง (Ditsayathat Sriboonruang et al., 2020).

ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษา

ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษาวรรณคดี ขุนช้างขุนแผน จะขอแยกเป็น 2 ประเด็น คือ

1.จากการศึกษาเนื้อเรื่อง

- ผู้ศึกษามีความเข้าใจมาโดยตลอดว่าเนื้อเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนจบของเรื่อง จบที่นางวันทองถูกประหารชีวิต จากการศึกษานี้จึงพบว่าเนื้อเรื่องยังมีต่อไปจนถึงรุ่นลูกและหลานของนางวันทอง

- เหตุที่นางพิมพิลาไลยเปลี่ยนชื่อเป็นนางวันทองอันเนื่องมาจากอาการป่วยของนาง ขรรค์ดาจูเป็นผู้เปลี่ยนชื่อให้เพราะเชื่อว่าจะได้หายจากอาการเจ็บป่วย - ขุนช้างเคยมีเมียมาก่อน ชื่อนาง แก่นแก้ว - พ่อของขุนช้าง ขุนแผน และนางพิมพิลาไลย ตายในเวลาไล่เลี่ยกัน และทราบถึงเหตุแห่งการตายนั้น - และการมีวิชาอาคมของตัวละครในเรื่อง

2. จากการศึกษาประเด็นภาพสะท้อนเรื่อง และการจัดการศึกษา จากเรื่องขุนช้างขุนแผน

- จากการศึกษพบว่า ในเนื้อเรื่องของขุนช้างขุนแผน ค่านิยมในการทำงานเป็นข้าราชการและการบวชยังคงส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในเนื้อเรื่องนั้น การที่ถูกขายได้บวชและได้ร่ำเรียนวิชา อาคม ต่าง ๆ ตามวัดหรือตามสำนักต่าง ๆ ก็ส่งผลให้ครอบครัวนั้น มีหน้ามีตาเป็นที่ยกย่องเชิดชูและการบวช ก็ถือว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันค่านิยมของผู้หญิงจะเปลี่ยนไปในเรื่องของการศึกษาที่มีความเท่าเทียมการกับผู้ชาย แต่คตินิยมในเรื่องของการมีงานทำที่ดีและมั่นคงการยังส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน

สรุป

ผู้ศึกษาจะขอสรุปประเด็นที่ได้ศึกษา ในประเด็นภาพสะท้อนเรื่อง “การจัดการศึกษา” จากเรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน ดังนี้ วรรณกรรมขุนช้างขุนแผนนี้ การได้รับการศึกษาของตัวละครเป็นผลมาจากความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติ ศาสนา และการแบ่งชนชั้นในเรื่อง เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) กษัตริย์ และราชวงศ์ 2) ขุนนาง 3) ไพร่และทาส 4) พระภิกษุสงฆ์

ระดับชนชั้น	ค่านิยม / ความเชื่อ / ประเพณี/ศาสนา	การจัดการศึกษา
กษัตริย์	เป็นสมมติเทพ/ เป็นศูนย์กลางจักรวาล/ เป็นเจ้าเหนือหัว	ได้รับการศึกษาโดยมีครูไปสอน ได้รับ การศึกษารอบด้าน ได้เรียนกับคนที่เก่ง
ราชวงศ์	เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกษัตริย์ เช่น บุตร ญาติ ฯ	ชายจะได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับ กษัตริย์ หญิงจะได้เรียนการบ้านการเรือน การ เรียนหนังสือให้มีความเก่งมากกว่าคน ทั่วไป
ขุนนาง	ชาย ได้รับราชการได้รับ ยศและตำแหน่ง ในวังหลวง/เป็นผู้มีเวทย์มนต์ คาถา โหราศาสตร์ เป็นที่เชิดหน้าชูตาของ ครอบครัว หญิง เรียนและฝึกในเรื่องการบ้านการ เรือนและการเตรียมพร้อมของการเป็น ภรรยาที่ดี	ชาย นอกจากเรียนที่บ้านโดยมีอริยทรัพย์ พื้นฐานการศึกษาจากครอบครัวแล้ว ก็ ยังไปร่ำเรียนวัดหรือสำนักที่มีอาจารย์ที่ มีชื่อเสียง ตามที่ต่าง ๆ หญิง เรียนวิชาการบ้านการเรือนที่บ้าน หรือในวัง
ไพร่และทาส	เป็นชนชั้นล่าง ไร้ใช้งานรับใช้ชนชั้นขุน นาง	ได้เรียนรู้จากสิ่งที่ได้ปฏิบัติและลงมือ ทำมิได้มีโอกาสเรียนหนังสือ
พระภิกษุสงฆ์	เป็นผู้ที่อยู่ในเพศสถานะที่น่าเคารพนับถือ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็น ผู้ให้ความรู้และมีอิทธิพลต่อความเชื่อของ คนในชุมชน	พระสงฆ์ ที่มีวิชาแก่กล้า คือ ครู พระเณร ที่ยังไม่แก่ คือ นักเรียน วัด คือ โรงเรียน

References

- Apiwan Adulyapichet. (2001). Status and Roles of Thai Women and Men in the Past: Reflections from the Literature of Khun Chang Khun Phaen. Graduate School, Silpakorn University.
- Apiwan Adunyapichet. (2001). Status and roles of Thai women and men in the past: Reflections from the literary work Khun Chang Khun Phaen. Graduate School, Silpakorn University.

- Baan Jom Yut. (2021). Education during the Ayutthaya period (1893–2310 B.E.) [Online]. Retrieved November 30, 2021, from <https://zhort.link/pE5>
- Baan Jomyut. (2021). Education in the Ayutthaya Period, B.E. 1893 - B.E. 2310. (Online). Available from <https://zhort.link/pE5>. Retrieved on November 30, 2021
- Ditsayathat Sriboonruang, et al. (2020). Gender identity and sexuality in the Sepha narrative Khun Chang Khun Phaen. *Journal of Buddhist-Oriented Social Sciences and Anthropology*, 5(3), March 2020. Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus.
- Institute for Academic Quality Development (IAD). (2012). Literature and literary works for Grade 12. Bangkok: Institute for Academic Quality Development Publishing Co., Ltd.
- Interesting to follow (online). Available from <https://1th.me/Ck4TS>. Retrieved on November 29, 2021.
- La Loubere. (1967). The Kingdom of Siam. Phra Nakhon: Kaona Publishing House
- La Loubère. (1967). The Kingdom of Siam. Phra Nakhon: Kaona Publishing House.
- Natchaphon B. (2021). History of the epic poem Khun Chang Khun Phaen, where did it come from, and the synopsis of Khun Chang Khun Phaen
- Natchaphon B. (2021). History of the Sepha Khun Chang Khun Phaen: Origins and an engaging synopsis [Online]. Retrieved November 29, 2021, from <https://1th.me/Ck4TSDisyathorn>
- Sriboonruang et al. (2020). Gender and sexuality in the epic poem Khun Chang Khun Phaen. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, Volume 5, Issue 3 (March 2020). Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat.
- Quality Academic Development Institute (QADI). (2012). Literature and Literature, Mathayom 6. Bangkok: Publisher, Quality Academic Development Institute (QADI) Co., Ltd.
- Ruenruethai Satchaphan. (2010). Preserving and creating literary arts. [Place of publication not specified].
- Ruenruethai Satchaphun. (2010). Inheriting and creating literary arts.
- Watcharayan. (2021). Khun Chang Khun Phaen (online). Available from <https://wow.in.th/cOWu>. Retrieved on November 30, 2021.
- Watcharayan. (2021). Khun Chang Khun Phaen [Online]. Retrieved November 30, 2021, from <https://wow.in.th/cOWu>
- Watcharee Romyanan. (1990). In which reign was Khun Chang Khun Phaen first composed? *Journal of Thai Language and Literature*, 7(2), 13–18.

- Watcharee Romyananon. (1990). Khun Chang Khun Phaen began to be composed in which reign? Journal of Thai Language and Literature, 7(2), 13-18
- Wikipedia, the free encyclopedia. (2021). Khun Chang Khun Phaen (online). Available from <https://1th.me/3fUGw>. Retrieved on November 29, 2021.
- Wikipedia, the Free Encyclopedia. (2021). Khun Chang Khun Phaen [Online]. Retrieved November 29, 2021, from <https://1th.me/3fUGw>
- Woranan Aksornphong. (1973). A study of Thai society and culture in the early Rattanakosin period from the story Khun Chang-Khun Phaen. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Woranun Aksarapong. (1973). A study of Thai society and culture in the early Rattanakosin period based on Khun Chang-Khun Phaen. Bangkok: Chulalongkorn University.